

The Va'ad Halacha of Igud HaRabbonim is pleased to share with you the results of the Av 5778 Igud Halacha Challenge, along with the excellent answers submitted, demonstrating the learning and knowledge within Igud HaRabbonim. We congratulate Rav Duvid Katz on winning the monthly prize. Each month, we circulate a she'eilah to members of Igud HaRabbonim. Members can send answers in Hebrew to Igud.Halacha@gmail.com. The Igud member who submits the best answer (as decided by an editorial panel) will receive a cash prize of \$50. The next month, the answers received will be published (with light editing) along with answers received from poskim and mechabrim. In addition to the joy of Torah learning, these she'eilos and teshuvos can be used in your shi'urim.

These she'eilos and teshuvos are courtesy of Rav Mordechai Tzion, author of Shu"t HaShoel (volume 2 recently published), Shu"t Eretz Yisrael and other seforim available for purchase on HavaBooks.org.il.

The Elul 5778 she'eilah for you to consider and answer:

שאלה: מספרים שפעם לפני שבת באה משפחה עניה אל הגאון רבי צבי פסח פרנק (יש מספרים זאת על רבי שמואל סלנט) וסיפרו שנפל להם חלב לצ'ולנט הבשרי ואי אפשר לברר אם יש שישים לבטלו ואין עוד אוכל לשבת. הם היו אשכנזים, ולפי הרמ"א (יו"ד צח, א) אין סומכים על קפילא (קפילא – נותנים לגוי המומחה בטעימה [אולי טבח וכד'] לטעום ולזהות אם יש טעם של חלב באוכל הבשרי. לספרדים מותר לאכול אם הגוי אומר שאין טעם של בשר בחלב). הגאון ר' צבי פסח פרנק נתן לגוי לטעום ואמר שאין טעם חלב. אח"כ נתן לספרדי, שלפי המחבר (שם) מותר לו לסמוך על קפילא, ואישר שאין טעם. מזה התיר למשפחה הענייה והציל את הסעודה, כי כותב הש"ך (צו סק"ה) ש"על טעימת ישראל אנו סומכין". האם באמת אפשר לסמוך על דבר כזה?

Last month's she'eilah with answers, first from Igud members, then from poskim and mechabrim and then a few editorial additions:

שאלה: האם בירושלים צריך להשאיר אמה על אמה זכר לחורבן, או לא צריך משום שאנו רואים בכל עת את המקדש בחורבנו, כדברי הג"ר עקיבה יוסף שלזינגר, בעל לב העברי (ס' הבית במילואים עמ' תפד בשם הג"ר משה הלברשטאם)?

תשובות מחברי איגוד הרבנים:

הרב דוד כץ, מנהל פיקוח של איגוד הרבנים ד'אמריקא, כתב דהנה יש לחקור ההלכה להשאיר אמה על אמה אם הוא מדין זכירה כדכתיב אם אשכחך ירושלים תשכח וגו' אם לא אזכרכי אם לא וגו' ע"כ. אי אמרינן דהוא מדין זכירה אז אין נפקא מינה אם רואים דהיינו בין אם הוא גר בירושלים בין אם אינו גר בירושלים, דמדין זכירה גם צריך להזכיר בירושלים שאין זכירה אלא בפה. גם אי אמרינן שזהו מדיני אבלות שאסור לעשות דבר שלם ה"ה דגם בירושלים נמי צריכים לעשות זכר לחורבן. נמצא דמטעם זכירה ומטעם שלא לעשות דבר שלם צריכין לעשות זכר גם בירושלים.

אבל באורח חיים ס' תק"ס מביא השערי תשובה שלשון הגמרא שיהא "נוכח ונגדו" והסביר השערי תשובה שדין זו הוא שיהא נגד עיניו דהיינו שאין זה מדין זכירה אלא שיש דין לראות האבלות.

נמצא שהדין להשאיר אמה על אמה אינו מטעם זכירה רק מדין ראייה. א"כ כשאדם גר בירושלים ומקום המקדש הוא נגד עיניו אפשר שאינו צריך להשאיר בביתו משום שתמיד הוא לנגד עיניו. ע"כ דברי **הרב דוד כץ**.

הרב יוסף יצחק סערעבריאנסקי, רב של קהילת בית תקוה בקנרסי, הביא מהאורח דוד (רב דוד בהר"ן נלקט ע"י ישראל גולדברג ונחום סילמן, ירושלים תשע"א דף קכג, הלכות תשעה באב ותעניות אות רמו) שחמיו הגרע"י שלזינגר זצ"ל הורה שבירושלים אין צריך להשאיר בכותלי ביתו מקום אמה על אמה בלא סיד, כיון שאנו רואים בכל עת את המקדש בחורבנו. אמנם בבית רבו השאירו מקום אמה על אמה בלא סיד.

ובהערה 305 שם מביא ספר הבית ומוסיף דכ"ז היה אצלם שדרו סמוך למקדש, אבל בשכונות החדשות בירושלים אין להקל. ובספר מנהגי השלחן (הרב אליהו פנחס פנחסי, ירושלים) כתב אפשר דבשכונות החדשות גם לדידיה איכא חיובא.

ובס' ארץ ישראל (להגרי"ם טיקוצינסקי זצ"ל סי' כ"ג סעיף ד') כתב דזקני הישוב נוהגים הדין שמשיריים אמה על אמה.

בשו"ת אז נדברו (חלק ז' סימן סג.) כתב וז"ל בא"י לא יהיה צריכים לזכר מאחר שאנו רואים בעינינו חורבן הבית וגלות השכינה. ומצד שני אנו מרגישים היטב מה שאמרו ז"ל (ברכות לב) מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, ומבחי' רוחניות אין מרגישים קדושת א"י והתקרבות אל ה' יותר מבח"ל וכו' ומבחי' ההלכה בודאי אין הבדל בין א"י לחו"ל עכ"ל. ואח"כ מביא מהספר משנה הלכות שמסיים שהירא לדבר ה' יש לו לעשות זכר לחורבן.

הדברי פנחס (פנחס אברהם מייערס, תשס"ט, חלק ראשון, סימן מא, דף רלב.) מביא לב העברי וכותב שע"ז כתב בשו"ת מגדל השן סי' סא כי מדברי הש"ס מוכח להדיא שבכל ספק בהלכה זו יש להחמיר. ועוד כתב השל"ה רמ"ס תענית, הירא את דבר ה' אל ישנה מדברי חז"ל ויניח אמה על אמה בלתי מסויד, ולא מצינו בדבריו חילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ.

בספר זכרון ירושלים (אליקים געציל בן יצחק הלוי הורוויץ, ווארשא תער"בדף 20) כתב שזכר לחורבן הוא ענין אבילות להיות מתאבלים על ירושלים תמיד. ובמנחת בצלאל חלק שני תשס"ד סימן יד כותב דזכר לחורבן אינו מדין אבילות. וכן כתב בספר דברו על לב ירושלים (שלמה פישמאן, אות ג') דמשום אבילות אין כאן.

כי בא מועד (בנימין בן אליהו רחמים, תש"ע, הל' תעניות ובין המצרים סימן תק"ס) כתב שאין חילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ בחיוב שיעור אמה על אמה. ובירושלים יש אומרים שאין חיוב לעשות זכר לחורבן ויש אומרים שגם בירושלים החיוב, וכן נוהגים.

עכ"פ למעשה נראה שכל אחד יכול לברר ולבחור לפי ההשגה וההרגש שלו כיון שיש לכל אחד על מה לסמוך. עכ"ל של הרב יוסף יצחק סערעבריאנסקי.

הרב צבי מאונר כתב מכיון שהשאלה מדברת על ראייה "בכל עת את המקדש בחורבנו", ניתן להסיק שמדובר על מישהו שגר בעיר העתיקה, כך שמפתח הבית או מחלון אפשר לו להשקיף על הר הבית בחורבנו.

בשלחן ערוך אורח חיים (סימן תקס סעיף א) איתא: משחרב בית המקדש תקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין בונים לעולם בנין מסוייד ומכוויר כבנין המלכים אלא טח ביתו בטיט, וסד בסיד ומשייר מקום אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד. והלוקח חצר מסויידת ומכווירת הרי זו בחזקתה, ואין מחייבים אותו לקלוף בכותלים.

המחבר מביא הלכה זו מלשון הרמב"ם (הלכות תענית פרק ה, הלכה י"ב), שמקורו בבבא בתרא (ס:). הגמרא עצמה לא מוסיפה על ההגדרות של החיוב, וגם הרמב"ם לא כותב יותר על החיוב. המשנה ברורה שם (א"ח תקס:ב) מבטא פליאה על כך שהיום, "סומכין על היש המקילין", והרוב לא משיירים אמנ על אמה זכר לחורבן. גם בעל ערוך השלחן (ערוה"ש תקס ג-ה) טרח להסביר למה רוב אנשים לא עושים כן היום.

יש מהראשונים שחילקו בין חומרי הבניה (הר"ן והטור) ואמרו שרק יש חיוב כאשר ישנו סיד, אך לא כשיש חומרי בניה אחרים. במסגרת הבית יוסף דן המחבר בהיתרים המבוססים על חומרי הבניה, אך למרות זאת אין כל זכר לכך או פסק להיתר בש"ע. ניתן להסיק שהמחבר פסק נגד ההיתרים האלו. בנוסף, הרמב"ם וש"ע רק מציינים החיוב, אבל לא מפרשים באלה נסיבות הוא חל ובאלה נסיבות אינו חל.

הילקוט יוסף (שובע שמחות כרך א' הלכות לחנוכת הבית, הלכה כו, דף רצב-ג) כתב "שהמקילין בזה יש להם על מה שיסמוכו." הוא מבסס את ההיתר על הפוסקים הנזכרים בענין חומרי בניה. הרב עובדיה יוסף זצ"ל פסק מאחר שהסיד שלנו מעורב עם חול, יש בסיס להפקעת החיוב. כנראה, הוא פסק נגד הש"ע. הרב יוסף גם טוען "שהציווי הוא על המסייד", אבל הרב לא מביא מקור לדבריו.

עיקר השאלה, לע"ד, נוגע לגדר החיוב ולא לעצם קיומו. מכיוון שהגמרא, הרמב"ם, וש"ע – כולם ניסחו את החובה בלי יוצא מן הכלל, אין לחלק בין אם ניתן או לא ניתן לראות את

חורבן המקדש. מתוך שמדובר בחיוב שמקורו בגמרא, אין להקל על פי סברות בעלמא הגם שרוב האנשים אינם נוהגים כך היום.

אולי אפשר להקל על פי דברי התוספות בפרק קמא דמסכת ביצה (דף ו. ד"ה והאידינא דאיכא חברי חיישינן) בענין מים מגולים – ותיקוני דרבנן בדרך כלל – שאם בזמן הזה, "עברה החששא, עבר הטעם," ויש לבטל את התקנה. תוס' מסביר: "גבי מים מגולין דאסורין שמא נחש שתה מהן, ועכשיו שאין נחשים מצויין בינינו, אנו שותין מהן אפילו לכתחילה." לכאורה ניתן לומר כי בשל כך שכיום ניתן לראות את הר הבית בחורבנו, אזי עבר הטעם לחיוב. עם זאת, תוס' מעיר ש"מכל מקום – רבינו תם היה אוסר."

להלכה קיימא לן כתוס' ולא כר"ת, (עיין ש"ע י"ד קטז:א – "ועכשיו שאין נחשים מצויים בינינו"). לפי זה, אפשר לטעון על פי דוגמת מים מגולים הפקעת חיוב דרבנן בגלל "עבר טעם."

אלא מצד שני, מים מגולים הם סוג של תקנה דרבנן הקובעת איסור מחמת סכנה (ב"י קטז ס"ק א). וט"ז (י"ד קטז ס"ק א) מעיר שהאיסור לא היה "דבר שנאסר במנין כו' דלא נאסר אלא מפני סכנה." במילים אחרות, לפי הט"ז, אי אפשר להשוות ביטול גזירה דרבנן שנתקנה בשל סכנה – שבה אפשר להקל, לתקנת "חכמים שהיו באותו הדור", שנקבעה במנין מטעם אחר. בנוסף, אם בענין של מים גלויים ר"ת ועוד אחרים לא התירו, אז ניתן להניח שהם היו פוסקים לשמור על חיוב לזכר בית מקדשינו שכל יום ויום "שועלים הלכו בה" (איכה ה:ח; מכות כד:). בנוסף, כאמור אין מקור בגמרא ובראשונים לפסוק להיתר. מו"ר הרה"ג ר' אהרן זיגלר שליט"א, ראש הכולל אגודת אחים ובעל שבעה ספרים על פסקי הלכה של מרן הגאון הרב יוסף סולובייצ'יק זצ"ל, העיר לי שניתן ללמוד על הפקעת החיוב לגבי הדרשה הידועה על ויקרא כו:מב: "וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור." בתורת כהנים איתא: "למה נאמר באברהם ויעקב זכירה וביצחק לא נאמר זכירה? אלא רואין אפרו כאילו הוא צבור על גבי המזבח." התורה תמימה שם מעיר שלכאורה, **"בדבר שרואים בעינים, לא שייך זכירה."** לענייננו, לכאורה ניתן ללמוד גם על הפקעת החיוב בשל כך שלבעל הבית בירושלים

העתיקה יש לו זכרון תמידי לנגד עיניו. מו"ר הרב זיגלר מסביר שאולי יש מקור מכאן להפקעת החיוב. אבל הרב זיגלר מעיר שלמעשה היום אנחנו לומדים פסק והוראה מהש"ע והפוסקים. מכיוון שדברי התורת כהנים אינם מובאים בגמרא ובפוסקים אי אפשר לסמוך עליהם נגד הרמב"ם וש"ע שעל פיהם אנחנו חיים.

הרב זיגלר מראה מקום לתוספות (ברכות נג; ד"ה והייתם) שאין טעם למים אחרונים היום, ולא נוהגין כן, מפני "שאינ מלח סדומית מצוי בינינו, ואין אנו רגילין ליטול אחר הסעודה..." תוספות כותב שעבר הטעם, ובטל החיוב.

אבל ההלכה אינה כן. בש"ע א"ח (סימן קפא:א) איתא: מים אחרונים חובה. הרמ"א שתק הגה בדין הזה, ולכן מקבל את החיוב דרבנן אף על פי שעבר הטעם. אם כן, אפילו עבר הטעם, לא בטלה התקנה.

לסיכום, אפילו אם אדם רואה מחלונו את הר הבית בחורבנו, עדיין קיים החיוב ההלכתי להשאיר אמה על אמה בביתו. עכ"ל של הרב צבי מאונר.

תשובות מפוסקים ומחברים:

הגר"ש אבינר השיב: "כן. צריך. לומר שבגלל זה פטורים - זה חידוש. וכתב הגרי"מ טיקוצ'ינסקי ש"זקני הישוב נוהגים הדין שמשיירים אמה על אמה" (ס' ארץ ישראל כג, ד). וכן נהג הג"ר דוד בהר"ן, חתנו של הגרע"י שלזינגר (אורח דוד עמ' קכג-קכד)".

הגר"א נבנצל כתב: "צריך".

הגר"ר יוסף ליברמן, מח"ס שו"ת משנת יוסף, כתב: "אולי בעיר העתיקה שמשם רואים הכותל י"ל כן, משא"כ בעיר החדשה. שו"ר בפסקי תשובות (תקס, א) שהביא בשם הגאון רבי עקיבא יוסף שלעזינגער זצ"ל, שבירושלים אין חיוב זה, אך ג"כ נסתפק אם הכוונה גם על העיר החדשה. וכאמור מסתברא מילתא ששם צריך להניח. והאמנם שלענין קריעת הבגדים כשרואה את ירושלים ומקום המקדש, מצאנו להחיד"א בברכי יוסף (תקסא סק"ב) שהמנהג להקל שהדר בירושלים אינו קורע אף שלא ראה המקדש ל' יום עיי"ש. וכן הוא

המנהג בימינו גם אצל תושבי העיר החדשה. מ"מ יש לחלק דשאני התם שהוא מדין **צער** על חורבן, ותלו הדבר אם ראה כבר בתוך ל' יום או לא. ולכן נהגו עפ"ז גם תושבי העיר החדשה להקל ולא לקרוע, כי נחשבים כתושבי ירושלים שמרגישים הצער תדיר יותר משאר תושבי א"י. אבל טעם שיור אמה על אמה, הוא כדי **שנזכור** החורבן בכל עת ע"י ראייתו, וזה שייך גם לתושבי העיר החדשה שאינם רואים החורבן לנגד עינם".

הג"ר שמאי קהת הכהן גרוס, בעל שו"ת שבט הקהתי, כתב: "אדרבה כתוב די ש להחמיר ביותר לזכור ולהתאבל".

הג"ר אליהו שלזינגר, אב"ד ורב גילה ומח"ס שו"ת שואלין ודורשין, כתב: "לא מצאנו חילוק בין המקומות, ואדרבה, בירושלים הצער גדול יותר".

הג"ר אהרן יהודה הלוי גרוסמן, מח"ס שו"ת ודרשת וחקרת, כתב: "בספר ארץ ישראל להגרי"מ טוקצינסקי סי' כ"ג סעי' ד כתב, שגם בירושלים עושים אמה על אמה זכר לחורבן, דלא כספר הבית במילואים עמוד תפ"ד, שהביא מהגרע"י שלזינגער בעל לב העברי, שכתב שכיון שרואים בכל עת את החורבן א"צ, ומסתבר שגם הוא לא אמר כן אלא לאלו שגרים בעיר העתיקה שבאמת רואים את מקום המקדש בחורבנה, וכיון שהסתובב הגרימ"ט בין כל גדולי ישראל, אילו ראה שהגרי"ח זוננפלד והגר"ש סלנט לא עשו אמה על אמה, בודאי היה מזכיר זאת בספרו, כ"כ הפסקי תשובות בח"ו עמוד קל"ה בהערות 514 עיי"ש".

הרב דוד טהרני, מח"ס שו"ת דברי דוד, כתב: "גם בירושלים צריך להשאיר אמה על אמה בביתו".

הרב חיים רוטר, מח"ס שו"ת שערי חיים, כתב: "כן, דבשו"ע (או"ח סי' תקס) לא מצינו חילוק בחיוב זה בין דר בירושלים למקום אחר".

הרב מתתיהו גבאי, מח"ס בית מתתיהו, כתב: "ע"ד השאלה אם צריך להניח אמה על אמה בירושלים, לכאורה כוונתך להסוברים שבירושלים א"צ לקרוע על המקדש. איתא במועד קטן כ"ו ע"א ת"ר ואלו קרעין שאין מתאחין הקורע על אביו ועל אמו וכו'. ועל הרי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים וכו'. אמר רבי אלעזר הרואה בית המקדש בחורבנו אומר

בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשריפת אש. וכל מחמדיה היה לחרבה. וקורע, שכ"פ הרמב"ם פ"ה מתעניות הל' ז', וכן ברמב"ם פ"ט מאבל ה"ב. וכ"פ השו"ע או"ח ס' תקס"א ס"ב. וכן בשו"ע יו"ד ס' ש"מ ס' ל"ח, ואליה רבה ס' תקס"אסק"ח, כתב שהגר בירושלים אינו חייב לקרוע על מקום המקדש אלא אם שהה מחוץ לירושלים מעל שלוש יום. ואולם בשו"ת הרדב"ז ח"ב ס' תרמ"ו דאם מי שדר בירושלים חייב בקריעה שמגיע למקום המקדש. והחיד"א בברכי יוסף או"ח ס' תקס"א סק"ב כתב ע"ד שלא נהגו. ואולם בשו"ת אגרות משה ח"ה או"ח ס' ע' אות ג' כתב דאם לא היה ל' יום צריך לקרוע. ובס' ארץ ישראל ח"א ס' כ"ב ס"ט כתב שהמנהג להקל ועמש"כ בשו"ת ישכיל עבדי ח"ח ס' כ"ה אות ח', ובשו"ת דברי יואל או"ח ס' ל' אות ו' ובשו"ת ברכת יהודה ח"אס' מ"ה ובשו"ת אלקבץ ח"ב ס"ז.

אמנם י"ל דאף להסוברים לפטור תושבי ירושלים מקריעה במקום המקדש, כתב בס' מועדים וזמנים ח"ז ס' רנ"ז, זהו משום שיסוד ענין הקריעה הוא מפני צער ועגמת נפש, ותושב עיר הקודש שרואה תמיד חורבן עיר הקודש לפניו אין מצטער כ"כ כשרואה את חורבן המקדש כשיעבור ל' יום. ואף שלא מצינו סברא זו בגמ' ובפוסקים מ"מ באחרונים שכתבו דהמנהג להקל, ע"כ הטעם שאין הרגשת צער וכאב. ובשו"ת משנה הלכות ח"ו ס' ק"י כתב עפ"ז לפטור אף כל תושבי א"י מקריעה שאין מרגישים בצער עי"ש. ובשו"ת משנת יוסף למו"ר ח"י ס' צד אות ג' כתב בטעם לפטור תושבי ירושלים, כי בהיותם קרובים למקום המקדש אינם מסיחים דעת ממנו, כי מבקרים שם יותר מהגרים רחוק, וזה שייך בכל ירושלים עי"ש, [ויל"ע עפ"ז דמי שגר בירושלים ולא ביקר במקדש כמה שנים שיצטרך לקרוע]. ואולם שאלתי להגר"ח קנייבסקי אם תושבי ירושלים צריכים לקרוע וכתב לי כן, אולם הגר"א נבנצל כתב לי שתושבי ירושלים א"צ לקרוע. ועמש"כ בזה בס' מעדני שלמה תקמ"ח ע"ב ובס' שערי ציון ח"א מועדים עמ' קס"ו, קרא עלי מועד עמ' ק' ובס' הליכות שלמה תפילה פכ"ג הערה 116, ומש"כ בזה ידידי הרה"ג רבי יעקב מקר בגיליון יתר המאיר תמוז תשע"ו ס' קמ"א, ובס' בזכרנו את ציון עמ' מ"ו-מ"ז.

אולם לענין להשאיר אמה על אמה בירושלים, מבואר בב"ב ס' ע"ב, סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט, וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה, אמר רב חסדא כנגד הפתח. וכ"ז זכר לחורבן כמבואר בכל הסוגיא שם. וכ"פ השו"ע או"ח ס' תק"ס ס"א, ויעו"ש כל ההלכות שעושים זכר לחורבן. א"כ זכר לחורבן שייך גם לתושבי ירושלים שצריכים לעשות זכר. ורק מקריעה במקום המקדש יש מקום לפוטרם, שזהו משום צער ועגמת נפש י"ל שאין מצטערים כשנמצאים בירושלים, שאין מרגישים הרגשת צער וכאב וכנ"ל. אולם זכר חורבן ודאי שצריכים לעשות, וכמו כל ההלכות בשו"ע שם, כשהחתן נושא אשה לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת תפילין. והרמ"א שם שנהגו לשבור כוס בשעת חופה וכל אלה לזכור את ירושלים עי"ש. ולא שמענו שתושבי ירושלים אין עושים כל הדברים זכר לחורבן, ורק מקריעה במקום המקדש שעיקרו משום צער ועגמת נפש יש טעם לפוטרם שאין מרגישים בצער. וגם י"ל למש"כ בתשו' דברי יציב או"ח ס' פ"ט, דמה שגדולי ירושלים הורו לסמוך על הא"ר הנ"ל, שתושבי ירושלים א"צ לקרוע. זהו משום קלותם הרבה על תושבי ירושלים, שאם היו צריכים לקרוע בגדיהם כל פעם שמגיעים למקדש לאחר ל' יום לא היה להם בגדים עי"ש.

ומש"כ בס' הבית עמ' תפ"ד בשם הגר"מ הלברשטאם בעל דברי משה זצ"ל משמיה דבעל הלב עברי הגרע"י שלזינגר זצ"ל, שבירושלים אין חייבים לעשות זכר לחורבן שרואים את החורבן בעינים. אולם בס' ארץ ישראל להגרי"מ טיקוצינסקי זצ"ל ס' כ"ג ס"ד כתב שזקני הישוב נוהגים הדין דהשארית אמה על אמה, וכתב בס' פסקי תשובות ס' תק"ס ס"א הערה 4. שהגאון הנ"ל היה בן ביתם ומקורבם של גאוני ירושלים, ואם היה מנהג בירושלים לא להשאיר אמה על אמה ודאי שהיה מציין זה בספרו שמביא בו מנהגי ירושלים. ולפי מש"כ אף לסוברים לפטור מקריעה במקום המקדש לתושבי ירושלים. מ"מ לענין השארית אמה על אמה שהוא זכר לחורבן זה נוהג גם בירושלים. כמו בכל הדברים שעושים זכר לחורבן, ורק לענין קריעה שהיא משום נרגשת צער י"ל שאין מרגיש בצער כשדר בירושלים וכנ"ל, ול"ש לענין השארית אמה על אמה.

ועי' מש"כ במדרש תלפיות ערך בנין, נראה שהשארית אמה על אמה רק בחו"ל ולא בארץ ישראל. ועי' בפסקי תשובות ס' תק"ס הערה 3 כ"כ מהמהרש"א ב"ב ס' שם עי"ש. אולם בשו"ת אז נדברו ח"ז ס' ע"ג דאין לחלק בין א"י לחו"ל, עי"ש. וכן החזו"א עשה אמה על אמה בא"י כעובדא בס' אורחת רבינו ח"ב עמ' קמ"ז שעשה החזו"א בכל חדר. וכן השיב הגר"ח קניבסקי בספרי מועדי הגר"ח ח"א תשו' שנ"ט, ומה שצינתי שם. ועי' בשו"ת מראות ישרים ח"ג ס'.

וחידוש עצום ראיתי בתשו' קנין תורה ח"א ס' קי"ז דכתב שהוא לא משאיר אמה על אמה מפני שלא ראה כן אצל אבותיו ורבותיו. וכן בעל הדברי חיים לא הניח עי"ש, ומש"כ ע"ד בשו"ת דברי פנחס ח"א ס' מא אות י"ז. ומה שנשמך על הדברי חיים, בס' ספר הבית ס' י"ט הערה י"ב הביא מעשה בדברי חיים שהניח אמה על אמה אף שהיה פטור משום שהדירה אינה שלו עי"ש. [ומש"כ אם שוכר דירה צריך להניח אמה במועדי הגר"ח ח"א תשו' ש"ס עי"ש. ומה שצינתי שם. ועי' בתשובות והנהגות ח"ו ס' ק"ס]. ואמנם נאמרו כמה טעמים שבזה"ז לא נוהגים להניח אמה על אמה. עי' במשנ"ב ס' תק"ס ס"ב ובדעת תורה למהרש"ם שם ובס' אורחות חיים שם סק"ד עי"ש. ואולם בכף החיים ס' תק"ס ס"ק י"א, דכל מי שהשאיר אמה על אמה, אותו בית נכון עד עולם וכל הדרים עליה עי"ש. ובס' שלחן גבוה ס' תק"ס או"ד עי"ש, וע"ע בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג ס' שס"ג ובס' בזכרנו את ציון בשו"ת דורשי ציון ס"ב מש"כ טעמים מה שאין נזהרים להניח אמה בזה"ז עי"ש, עכ"ל מח"ס בית מתתיהו.

הערות מהעורכים:

הסביר הג"ר יצחק יוסף שאביו הג"ר עובדיה יוסף לא הניח אמה על אמה זכר לחורבן, וסמך על כמה צירופין:

א. אם רגילים לערב חול עם סיד, בכה"ג א"צ לשייר אמה על אמה כמ"ש הבית יוסף אליבא דהרמב"ם. וכן מבואר להדיא בהר"ן (סוף תענית), שאם עירב בו חול או תבן אינו צריך לשייר, ע"כ. וכ"כ הריטב"א בחידושו לב"ב (ס, ב), שכל שיש בו תערובת חול מותר, א"צ לשייר, ע"כ. וכ"כ הנימוקי יוסף (ב"ב ס, ב). וכ"כ המאירי (ב"ב ס, ב), ודלא כהב"ח שמצריך גם בזה לשייר אמה על אמה. ע"ש. וע"ע להמאמר מרדכי (סק"א). וכ"כ בערוך השלחן (סק"ד), להקל ע"פ דברי הר"ן, שמכאן יש סמך למנהג רוב ישראל שאין משיירים אמה על אמה. ע"ש. ויש להוסיף שכ"כ המ"ש (שם סק"ב), ללמד זכות על אלו שלא נוהגים כן.

ב. עוד נראה לומר שצירף דעת שו"ת התעוררות תשובה (א, קסד), שרק בסיד מוצק ציוו חז"ל לשייר ללא סיד, אבל בסיד נוזלי כדרך הנהוג בזמננו א"צ לשייר מקום ללא סיד, דאין זה ממשות אלא מראה סיד (אמנם שאר האחרונים לא חילקו בזה).

ג. בפסקי תשובות (תקס הערה 3) כתב, שהביאו ללמוד מדברי המרש"א בחי' אגדות בב"ב (ס, ב), בין דבריו שם "גם מטעם זה ישייר אותה אמה כאילו אין לו קנין בחו"ל, ואין דעתו להיות תושב רק דרך גירות". משמע שענין זכר לחורבן בזה הוא דווקא בחו"ל, ובספר הבית (שם הערה א) הביא שכ"ה בהדיא במדרש תלפיות ערך בנין "כשבונה בחוץ לארץ ישייר אמה על אמה". אמנם שאר פוסקים אינן מחלקים כלל, וכ"כ בשו"ת אז נדברו (ז, עג) דפשוט דאין כלל לחלק בין א"י לחו"ל.

ד. הנה במילואים שבסוף ספר הבית (עמ' תפד) הביא בשם הג"ר הלבשרשטאם, דיין ומו"ץ של העדה החרדית בירושלים, שהביא בשם הגאון רבי עקיבה יוסף שלזינגר (בעל לב העברי) שבעיה"ק ירושלים ת"ו אין חיוב לעשות זכר לחורבן, כיון שרואים החורבן בעינים. וצ"ע אם כוונת בעל לב העברי היתה בזמניהם שדרו סמוך ונראה למקום בית מקדשנו החרב בעוה"ר, אבל בשכונות החדשות אפשר דגם לדידיה איכא חיובא. וגם בס' ארץ ישראל להגרי"מ טיקוצינסקי (כג, ד) כתב, שזקני הישוב נוהגים הדין דהשארית מקום אמה על אמה כמובא בשו"ע (והגאון הנ"ל היה בן ביתם ומקורבם של הרבה מגאוני ירושלים

ובניהם הגר"ש סלנט ואילו היה מנהג שלא לשייר זכר לחורבן בירושת"ו בודאי היה מציינו בספרו הנ"ל שבו מביא כל מנהגי ירושלים וא"י).

ובפסקי תשובות הנ"ל הביא כעדיות על גדולי ישראל שנהגו להשאיר אמה על אמה ולא התחשבו בצירופים הנ"ל, ושכן מצינו כתוב שנהג הגר"י עמדין (שו"ת שאילת יעב"ץ א, קסט), והחת"ס (מנהגי החת"ס עמ' צג), ומוהר"ש מבעלזא (שו"ת משכנות הרועים סי' יח), והגה"ק מבוטשאטש (שם). וכן הדברי חיים מצאנז, כפי שידוע המעשה מהגה"ק רבי הלל מקולמיי שביקר אצלו והעיר לו על שאין זכר לחורבן ומיד עלה הדברי חיים על הסולם וגירד הטיח והטיט כשיעור. ובס' רבינו הק' מצאנז (ח"ג עמ' רכט) שהדברי חיים הסביר שעפ"י דין פטור מלעשות זאת משום שהדירה אינה שלו אך כיון שהעיר לו הגה"ק הנ"ל לכן תיקנו (הו"ד בספר הבית סי' יט הערה יב). וכן מהר"ח פלאגי (כה"ח ס"ק יא בשמו), החזו"א והגרי"י קניבסקי (אורחות רבנו ח"ב עמ' קמו) וכן נהגו עוד הרבה גדולים וצדיקים. וכן נהג אביו של הפסקי תשובות, האדמו"ר מביאלא (מנהגי הראש"ל עמ' 152-153).